

KRÓNIKA

EMLEKKIÁLLÍTÁS STROMFELD AUREL SZÜLETÉSÉNEK 100. ÉVFORDULÓJÁN

A történelem Stromfeld Aurélt a nagy magyar hadvezérek sorába emelte. Bár ő maga, életének egy korábbi szakaszában, hitt a predesztinációban, az eleve elrendelésben, ez a hadvezéri és emberi nagyság élete indulásakor még nem volt látható. Semmi rendkívülit nem találtak benne tanárai, talán makacs szorgalma volt az, amellyel leginkább kitűnt társai közül. A véletlen — és az apja korai halálából következett anyagi és társadalmi kiszolgáltatottság — juttatta a katonai pályára. Ha nem jut tudomására, hogy magánalapítványi hely is van a Ludovika Akadémián, ahol ingyen folytathatja tanulmányait, 14 éves korában gyakorlatibb pályát kellett volna választania, olyat, amely magában hordozza a korai kenyérkereset lehetőségét és eleve kizárja a továbbtanulást. A Ludovika megfelelt minden olyan követelménynek, amely az ifjú Stromfeld számára fontos volt: 18 évesen kenyérkeresethez juttatta az ingyenes tanulmányi idő után, s munkába állásának értelmét maga az előrelépés lehetősége adta meg. Stromfeld emberi és katonai nagyságát mutatja, hogy nem elégedett meg a tanulás nélküli előbbrejutás lehetőségével, a „létra” elé kerülő lépcsőfokaival.

Tanulmányait az 1892/93-as tanévben kezdte, az emlékkiállítás egyik dokumentuma a napiparancs, amely Stromfeld felvételéről értesít. És ennek a korszaknak dokumentumai azok a levelek, fényképek, tanulmányi értesítők, amelyek a napiparancsot körülveszik, bemutatva a századforduló előtti magyar középosztályt, a Mamát, Táborszky Johannát, a testvéreket és a nagybácsit — anyja testvérét —, aki a szűkös körülmények között élő családot támogatta. Az Akadémia hivatalos tanulmányi értesítője csupa jó érdemjegyről tanúskodik, s ugyan-

ezt teszi, de bensőségebben, személyesebben Beszédes Frigyes alezredes, a Ludovika Akadémia tanára Tanítványaim című — az Országos Hadtörténeti Múzeum gyűjteményébe 1926-ban hagyatékából került — bőrkötetes notesze, amely az 1892—1894 közötti időből tanúskodik Stromfeld Aurélról: magaviselet igen jó, tehetség igen jó, szorgalom jeles, szolgálati szabályzat (elmélet és gyakorlat) jeles.

Stromfeld karrierje magától értetődő és mégsem szokásos. Hadapród-tiszteiyettesi rendfokozattal végez 1896-ban az Akadémián — a millenniumi gondtalanság éve ez, Stromfeld számára a kötelező egyenruhakészíttetés filléres gondjaival tele. Erről tanúskodik hűgához, Margit-hoz írott levele is augusztus 11-én, avatása előtt három nappal.

A következő 18 év négyzetméternyi faszakaszon elfér: Kassa, Sopron, Munkács, Pozsony, Igló, Budapest, Bécs. Házassága a gyönyörű és megértő Urbány Adriennel; magánélete apróságai és harmóniája, amely a szolgálat mellett még tudományos tevékenységre is lehetőséget nyújtott. Vitrin rejti munkásságának eredményét, könyveit: az új szolgálati szabályzat tervezetét — amelyet némi módosítások árán jónak ítélték és elfogadtak —, és az 1911-ben könyv alakban is megjelent Hadseregszervezés c. művét — jelentőségét mutatja, hogy bár Stromfeld neve a „forradalmár bűnösök” lajstromára került, hadseregszervezését tárgyként oktatták, könyve tankönyv volt.

„Izig-vérig katona, tele hivatástudattal, kötelességtudással, munkaszeretettel; kitűnő vezérkari tiszt, aki teljes bizalmat érdemel és magasabb vezérkari beosztásba, különösen hadtest-vezérkari főnöknek kiválóan alkalmas” — idézi a kiállí-

tás Krauss tábornok minősítését. Mindez már a háború előestéjén, 1914-ben. Stromfeld ekkorra már megszerezte a vezérkari törzstiszti vizsgát és a bécsi Hadiakadémia, a Kriegsschule tanára. Egyedül a magyar királyi honvédtisztek közül.

Bármennyire „izig-vérig” katonának jellemezte feljebbvalója, „Stromfeld az utolsó pillanatig reménykedett a háború elkerülhetőségében, sőt — az erőviszonyok ismeretében — ellenezte is azt. A háború kimenetelét kezdettől kétségessé tartotta.” A kiállítás e részét rendező dr. Makai Ágnes — Stromfeld börtönnaplójából, későbbi feljegyzéseiből, életrajzírójának véleménye alapján — joggal írta ki e sorokat.

A katonatiszt Stromfeld Aurél azonban végigküzdötte a háború 52 hónapját. 1914-ben Szerbiában a XIII. hadtest vezérkari hivatalát vezette és teljes egészségben, közelről látta a hiábavaló vérontást: a háború felesleges voltát, borzalmait, a „győzelembe vetett hit” demagógiáját; élőben látta azokat a jeleneteket, olvasta azokat a hírlapokat, amelyeknek kései másolatából mi ismerkedhetünk e szörnyű korrall.

„Egy vert hadsereg” — idézi a kiállítás a Börtönnapló e korra vonatkozó részletét. És ugyanezt írhatta Stromfeld 1918 nyaráról, amikor fejvesztetten távoztak a katonák a különböző frontokról, vagy ottmaradtak ugyan, de megtagadták a harcot. Stromfeld tanúja lehetett annak, hogy — szavait idézve — „por és hamu lett a hadsereg”, amelynek évtizedekig ő is tagja volt, ugyanakkor személyes élményként tapasztalhatta azt is, amelyet egyik tájékoztatójában írt a felső vezetés kérésére: „Az a remény, hogy az orosz forradalom romboló hatással lesz az orosz hadseregre, nem teljesült be”. A kiállítás egyik érdeme, hogy sokat használ fel Stromfeld személyes feljegyzéseiből, s mindenütt inkább őt magát, az ő megfigyeléseit, véleményét idézi.

„Munkások! Elvtársak! Egyetlen nap alatt, vértelenül, imponáló fegyelmezettséggel győzött a magyar forradalom! A katonák és a szervezett munkások testvéri ölekezése eldöntötte a harcot. A reakció zsoldosainak minden erőszaka és ravassága hatástalannak bizonyult. A népkormány megalakult.” A plakátok, amelyeknek hasonmásait láthatjuk a kiállításon, az 1918-as polgári demokratikus forradalmat, az őszirózsás forradalmat hirdették.

Stromfeld a győztes forradalom után, 1918. november 20-án érkezett Budapestre. Itt a Ludovika Akadémia parancsnoki

állása várta. „Ennél szebb állást, mint a jövő tisztakar nevelését irányítani, nem tudok elképzelni... — idézi a kiállítás — ... az Akadémiának a jövőben az önálló magyar hadsereg részére kell tiszteket nevelnie”.

A felgyorsult események sodorják Stromfeldet, aki még nem teljes politikai tisztánlátással, de jó erkölcsi érzékkel kerül az áramlatok közül azokat, amelyek a visszahúzó erőt jelentenek.

1919. január 25-én minisztériumi beosztást kapott, itt az erről szóló okirat, valamint a Magyar Népköztársaság önkéntes hadserege szervezetének fotókópiája. Stromfeld ekkor, a vezetése alatt álló szervezési főcsoporttal, az önkéntes hadsereg felállításának módjait dolgozta ki — nem rajta múlott, hogy a toborzás végül kudarcra fejeződött be.

Stromfeld ekkor már a Szociáldemokrata Párt tagja volt, ezt a pártot tartotta olyan tömegbáziissal rendelkező erőnek, amely képes az országot kivezetni a bel- és külpolitika e zavaros helyzetéből. Mint kiállított igazolványa tanúsítja, tagja volt a Magyarországi Tényleges Tisztek Szakszervezetének is.

„Az a háború, amelyet ti viseltek, az egyetlen jogos, igazságos, igazán forradalmi háború” — üzenté Lenin a magyarországi Tanácsköztársaság védőinek, akik között az első vonalban küzdött Stromfeld Aurél.

Bár a Tanácsköztársaság kikiáltásakor nyugdíjazását kérte — Pogány hadügyi népbiztos március 27-én kelt rendelete dokumentálja e tény — és Győrbe költözött, a királyi román csapatok támadását követő katonai helyzetben elfogadta a vezérkari főnökséget. „Minden hazafinak a hadseregben a helye, ha a határokon ellenség áll” idézi ismét őt a tabló.

Az első szabad május elseje megünneplésének külsőségei mögött a minden erejével védekező proletárállam állt. A kiállítás egyik becses irata a Hadtörténelmi Levéltár darabja: Stromfeldnek 1919. május 2-án kelt és a „legerélyesebb ellenállásra” kötelező parancsa. „Stromfeldben a válságos órákban erősödött meg a felismerés: a/proletárdiktatúra és a nemzet ügye összefonódott” — írja a tabló. A kiállításnak ez a része újságokkal, plakátokkal, korabeli dokumentumokkal mutatja be — próbálja a szinte tenyérynyi helyen bemutatni — a Tanácsköztársaság óriási küzdelmét, a Kormányzótanács és a hadsereg vezetőinek felelősségét; a proletariátus általános mozgósítását, az új forradalmi hadsereg megszervezését — és mindenekelőtt fényképeken, dokumentumokon egy arcot,

egy nevet: a szervezés kulcsembereét, gyakorlati végrehajtóját, Stromfeld Aurélt. Sokszor és sokhelyütt láttuk már a képet: a vezérkari főnök a gödöllői főhadiszálláson, a kiterített térkép fölött a fényképezőgép lenszérébe néz. Ez a kép a meghatározója a kiállítás első terméknek, ebből a képből árad felénk Stromfeld jellemének valamennyi, őt nagyra tevő vonása. Ezt a képet nézve értjük meg, miért és hogyan tudta vállalni, a Tanácsköztársaság bukása után, forradalmi harcok szülte tetteit, miért nem védekezett jellemtelen, meghunyászkodó módon, s miért kellett őt felmentenie a „fehér Magyarország” bíróságának. Ez a tekintet mutatja ma is azt az embert, aki megtalálta az utat a munkásmozgalomhoz, részt vett a fiatal kommunista tanításában, miközben maga is tanult tőlük. És amennyire meghatározza és lezárja a kiállítás első termékét ez a nagyszerű pillanatfelvétel, amilyen jó gondolat volt ekkora nagyításban, ilyen hangsúlyos helyre tenni, legalább ugyanekkora hiba volt ugyanazt a képet a második teremben is elhelyezni.

A kiállítás második szakaszához érkezünk. A nehezebb szakaszhoz. Míg első része értelmünkhez szót, megtanított egy kort ismerni, egy forradalmi harcot és annak egyik hadvezérét becsülni, fokról fokra megmutatva Tanácsmagyarország igazságos háborúját az első világháború igaztalan vérontása után, addig a kiállítás második szakasza érzelmeinkhez szól. Az első terem előkészítése után a második teremben már úgy érezzük, ismerjük Stromfeld Aurélt. Az első terem gödöllői fényképéről megismert, a térkép fölött a jövőbe néző, tervező emberét képzeljük el a dolgozószobában, és zavaróan hat a fényképből kinagyított, homályos arcrészlet, amely az íróasztallal szembeni falról tekint le. Hiányzik a képről a tetterős kéz, értelmetlen az előrehajló vállakban maradt mozdulat. Ettől a csonka képmástól el kell fordulni. És ekkor újra látjuk, amint börtönaplóját olvassa, jegyzeteit rendezgeti, vagy olvasmányairól készít feljegyzéseket íróasztalánál. A szobabelsőt Ring Gusztávné — e korszak összeállítója és rendezője — ugyanúgy rendezte be, mint az Stromfeld Aurél életében volt, az íróasztalon a tollkészlet, a szekrényben állandó olvasmányai, a dohányzóasztalon ezüst szivarosdoboz.

„E helyen is tisztelettel emlékezünk a hadvezérre, aki a magyar történelem fényes pontján, a Magyar Tanácsköztársaság idején, mint a Vörös Hadsereg vezérkari főnöke irányította a forradalmi honvédő háború hadműveleteit.

Emlékezünk az egyenes jellemű, feddhetetlen erkölcsű emberre, aki egész életében, a csendesebb években és a háború kemény óráiban éppúgy, mint a forradalom kritikusi pillanataiban, az emberi méltóság példáját nyújtotta” — Oláh István altábornagynak a kiállítás megnyitásakor elhangzott ünnepi beszéde puritán egyszerűséggel, a példát követő utódok őszinteségével méltatta Stromfeld Aurélt. „E kiállítás megnyitásán sokan megjelentek olyan iskolák és katonai intézmények, úttörőcsapatok, KISZ-szervezetek és szocialista brigádok képviselőiben, amelyeknek névadója Stromfeld Aurél. Önök azok, akik e történelmi nevet nap mint nap idézik; brigádnaplókban, csapatzászlón vagy éppen emléktáblán őrzik. Legyen e centenáriumi megemlékezés az Önök számára még emlékezetesebb és mélyítse el szívükben annak a férfinak a képét, akit példaképül választottak.” Oláh István altábornagy megnyitó beszéde Stromfeld emlékét idézte fel, ugyanazt teszik a kiállításon elhelyezett tárgyak, amelyeknek legtöbbször szemes vonatkozásokat hordoz.

A Magyar Munkásmozgalmi Múzeum és az Országos Hadtörténeti Múzeum gyűjteményének féltett kincseit állította a tárlókba. Olyan emléktárgyakat, amelyeket a nagyszerű, hadvezérhez és emberhez méltó feleség, Urbány Adrienn őrzött meg, olyan korszakban, amikor a Tanácsköztársaság tárgyi emlékeit büntetés terhe mellett tilos volt megtartani. E gyűjteményből adományozás révén került 1962-ben az Országos Hadtörténeti Múzeumba Stromfeld Aurél sapkája, amelyet a tanácsköztársasági harcok idején viselt. A sapka tábori zöld — azaz „csukaszürke” — posztóból készült, álló részén széles vörös szalaggal, ellenzője fölött fekete sodrott zsinór. A tetősávon 2 db egyenként 1 cm széles sárga selyemszalag, a vezérkari beosztás jele. Hasonlóan becses tárgy a „hadviselt”, 1915-ben készült alumínium tábori kulacs, s ide sorolhatjuk tájolóját, szögmérőjét, körzőjét, lovaglopálcáját, amelyek mind-mind hétköznapi tanú voltak, s amelyekkel e tárgyak őrzője ajándékozta meg a Hadtörténeti Múzeumot.

Letétként került a Munkásmozgalmi Múzeum gyűjteményébe Urbány Adrienn nászajándéka, a dolgozószoba. A sötétbarnára pácolt, zöld filc borítású íróasztal, az asztaléhoz hasonló intarziával díszített könyvszekrény, a karosszék és a szoba berendezését kiegészítő bőr ülőgarnitúra a századforduló bécsi szecessziójának jegyeit hordja magán.

A kiállítás egyik szép darabja ugyan-csak a Munkásmozgalmi Múzeumból került a tárlóba: egy kaukázusi tőr — kindzsál —, amelyet Stromfeld 1916-ban ajándékként kapott egy hadifogoly orosz tisztól. A fegyver pengéje széles, egyenes, 42 cm hosszú. A pengén párhuzamosan vércsatorna fut, markolati fele indás és leveles díszítésű. A penge készítési ideje — 1910 — a díszítésben levő cirill betűk mellett látható. A cirill betűk mellett két, utólag beütött „A” betű. A fegyver markolata szaruból készült, aranyozott ezüstveret díszítéssel. Hüvelye bőrrel bevont, fémveretek díszítik.

A kindzsál népi fegyver, a kaukázusi viselet tartozéka volt, gyakran ajándék-tárgy. Ebben az esetben belevésték az adományozó és a megajándékozott nevét. Erre utalhat a korábbi, a díszítéssel egy-idejű két cirill betű. A másodszi ajándékozásra utal talán a két „A” — „Aurél” és az ismeretlen valószínűleg szintén „A”-val kezdődő nevének betűje. Kindzsált a kaukázusi ember csak annak ajándékozott, akit tisztelt.

Stromfeld életét mutatják be azok a kitüntetések és jelvények is, amelyek szintén a kiállítás darabjai. Ezek közül Stromfeld életének nagy politikai felismeréséről tanúskodik az osztrák szociáldemokrata jelvények mellett a magyar szociáldemokrata rendezőgárda-jelvény. Az 1924-ben szervezett rendezőgárdában Stromfeld három éven át tevékenykedett. A jelvény kör alakú, középső, vörös mezéjében két egymásba fonódó kéz, ezt zöld sáv keretezi, melynek felirata: M. SZ. RENDEZŐ. D. P. A zöld sáv alján, középpütt látható számok közül a nagyobb méretű hármas a rendezőgárda körzetszá-

mát, a kisebb méretű 96-os a körzeten belül a tag számát jelölte.

A Munkásmozgalmi Múzeum gyűjteményében található Stromfeld Aurél arany zsebórája, amelyet a Forradalmi Kormányzótanácstól kapott. Ez a darab a kiállításon sajnos nem szerepel. Az órát a kiállítás második részét rendező Ring Gusztávné írta le részletesen a Magyar Munkásmozgalmi Múzeum Közleményei 1978. évi 2. számában. A Schaffhausen-gyártmányú óra felirata: „A magyarországi Tanácsköztársaság Kassa elfoglalásának emlékére a derék parancsnoknak.”

A kiállításon látható könyvek csak részben azonosak azokkal, amelyek a Stromfeld-hagyatékából kerültek a Munkásmozgalmi Múzeumba. Az anyag egésze — bár nem volt a hadvezér személyes tulajdona — mégis megmutatja, körülhatárolja azt a területet, amellyel Stromfeld fiatalabb éveiben és később is foglalkozott: hadtudományi írások, hadvezérek visszaemlékezései, a stratégia és taktika kérdései és mindenekelőtt filozófiai írások, így Bebel német nyelvű munkái is.

Apró tárgyak, kicsinek mondható használati eszközök, körző, vonalzó, pálca, egy jelvény, összességükben mégis elénk állítják azt az embert, aki a magyar történelem egy nehéz szakaszában nehéz és veszélyes poszton állt helyt; azt az embert, aki olyan családi légkört tudott teremteni, amelyben halála után majd negyven évig szeretettel őrizték kicsinyke tárgyait és féltőn ajándékozták azokat közgyűjteményeknek. Köszönet érte az igaz embernek, köszönet a tárgyakért a hozzá méltóvá vált leszármazottaknak.

Rákóczy Rozália